Kvalitetsgranskning

Rapport 2014:09

Skolsituationen för elever med funktionsnedsättningen AD/HD

Skolinspektionen

Skolinspektionens rapport 2014:09
Diarienummer 400-2012:524
Stockholm 2014
Foto: Thomas Henrikson

Innehåll

Sammanfattning 6

1. Inledning 8
   1.1 Funktionsnedsättningen AD/HD exekutiva funktioner 9

2. Granskningens resultat 11
   2.1 Skolorna behöver bli bättre på att ta reda på elevernas behov och förutsättningar 12
   2.2 Anpassningar i skolan sker inte utifrån individuella behov 17
   2.3 Uppföljning 24

3. Avslutande diskussion 26

4. Syfte och frågeställningar 30

5. Metod och genomförande 32

6. Referenser 34

Förord

Skolinspektionen har i uppdrag att granska kvaliteten i sådan utbildning och pedagogisk verksamhet som står under myndighetens tillsyn. Granskningen innebär en detaljerad och systematisk undersökning av verksamhetens kvalitet inom ett avgränsat område, i förhållande till nationella mål och riktlinjer. Utgångspunkten är alla barns och elevers lika rätt till en god utbildning i en trygg miljö.

Huvudsyftet med Skolinspektionens kvalitetsgranskningar är att bidra till utveckling. Granskningen gör tydligt vad som behöver förbättras för att i högre grad nå målen för verksamheten inom det aktuella området. Syftet är även att beskriva väl fungerande inslag.

Skolinspektionens iakttagelser, analyser och bedömningar redovisas dels i form av verksamhetsrapporter till de granskade skolorna, dels i enskilda beslut till skolhuvudmännen samt i denna övergripande rapport. Genom beskrivningar av viktiga kvalitetsaspekter inom granskningsområdet, avser rapporten att ge ett utvecklingsstöd även för skolor som inte har granskats.

Denna rapport redovisar resultatet av Skolinspektionens kvalitetsgranskning av skolsituationen för 21 elever med diagnosen AD/HD i årskurserna 7 och 8. Fem skolhuvudmän med tillsammans åtta skolor har omfattats av granskningen. Rapporten vänder sig till huvudmän och skolor samt elever och vårdnadshavare.

Resultatet visar att skolornas arbete behöver förbättras när det gäller att kartlägga elevernas behov och förutsättningar, anpassa undervisningen utifrån detta samt att följa upp resultatet av de åtgärder som vidtas för att förbättra elevernas skolsituation. Detta för att kunna möta dessa elever och ge dem möjligheter att lyckas i skolan. Projektledningen för granskningen har varit Eva Edlund, Emma Steen och Britta Seeger.

Stockholm 2014

Ann-Marie Begler
Generaldirektör

Tommy Lagergren
Avdelningschef

Sammanfattning

Inom ramen för kvalitetsgranskningen av skolsituationen för elever med funktionsnedsättningen AD/HD har Skolinspektionen följt totalt 21 elever vid åtta skolor i fem kommuner.

Utgångspunkten för granskningen har varit att med hjälp av fallstudier synliggöra skolsituationen för dessa elever. Syftet är att granska om skolan kartlägger och analyserar deras behov och förutsättningar för att kunna anpassa undervisning och studiemiljö samt om skolan genomför dessa anpassningar.

Förkortningen AD/HD står för Attention Deficit/Hyperactivity Disorder. Förenklat kan sägas att de barn som har den funktionsnedsättningen ofta har svårigheter med koncentration, impuls- och aktivitetskontroll samt att planera och organisera aktiviteter.[1] Detta är viktiga områden för att klara en skolvardag. Tidigare granskningar och undersökningar visar på brister när det gäller kartläggning av behov samt av anpassning och stöd till elever med andra funktionsnedsättningar.[2]

Skolan är viktig för alla barn. För de barn som har en sådan situation att de riskerar att inte nå målen kan man betrakta skolan som en av de viktigaste skyddsfaktorerna. De elever som fullföljer gymnasiet har goda möjligheter till arbete eller vidare studier. De elever som inte fullföljer sin utbildning löper däremot stora risker för arbetslöshet och utanförskap. Därför har skolan ett särskilt värde bland annat för barn med funktionsnedsättning.

Skolinspektionens slutsats efter granskningen är att kartläggning av elevers individuella behov och anpassningar i skolsituation behöver förbättras. Skolorna behöver även förbättra sitt arbet med att följa upp och utvär-

1 Socialstyrelsen (2002).
2 Skolinspektionen (2009, 2010, 2011, 2011a, 2012, 2012a).

dera de insatser som genomförs. Utifrån granskningens resultat finns fog att anta att skolsituationen för elever med funktionsnedsättningen AD/HD kan förbättras om huvudmän, rektorer och lärare på ett mer strukturerat och systematiskt sätt arbetar med kartläggning, anpassning av undervisning och övrig skolmiljö samt med uppföljning.

Granskningen visar att de aktuella skolorna endast i begränsad omfattning kartlägger och analyserar elevernas individuella behov och förutsättningar för lärandet. Genomgående på samtliga skolor är att det finns brister i arbetet med att uppmärksamma och utreda elever i behov av stöd eller särskilt stöd

Vidare visar granskningen att det vid vissa skolor saknas specialpedagogisk kompetens. Vid dessa skolor uttrycker de lärare som ska genomföra kartläggningar och pedagogiska utredningar ett behov av vägledning i det arbetet. Risken med avsaknaden av specialpedagogisk kompetens är att elevernas skolsituation inte blir belyst ur ett helhetsperspektiv och att eleverna som en konsekvens av det inte får det stöd de behöver för att klara av sin skolvardag.

Det varierar mellan skolorna på vilket sätt de tillvaratar och delger den information som finns om elevernas behov. Detta betyder att relevant information om eleverna inte når alla undervisande lärare och att eleverna inte får de anpassningar som de har behov av för att kunna tillgodogöra sig innehållet på lektionerna och utbildningen i stort. Alla undervisande lärare behöver få veta vad som är viktigt för elevens lärande, exempelvis om eleven behöver påminnelse om läxor, tydligare och kortare arbetsuppgifter eller möjlighet till pauser.

Granskningen har också visat att elevernas och vårdnadshavarnas möjligheter till delaktighet i kartläggningen behöver förbättras för att kunskapen om elevernas förutsättningar ska kunna öka. Vidare visar granskningen att vårdnadshavare upplever att de får ta ett alltför stort ansvar för sitt barn skolgång.

”... möjligheter till delaktighet i kartläggningen behöver förbättras ...”

De anpassningar som genomförs för eleverna är inte alltid de anpassningar som eleverna bäst behöver, utan skolorna använder ofta generella och allmängiltiga lösningar. Det finns en medvetenhet hos rektor och personal om att ramar, avgränsningar och förutsägbarhet är extra viktigt för elever med funktionsnedsättningen AD/HD. Denna medvetenhet resulterar dock ofta endast i ett slags ”basanpassning”, som består i att lärarna försöker genomföra tydliga inledningar och avslut av lektionerna. Detta är inte tillräckligt för att möta de enskilda elevernas individuella behov. Vissa elever med funktionsnedsättningen AD/HD kan vara i behov av extra tydliga ramar medan andra elever med samma funktionsnedsättning inte har samma behov av avgränsningar och förutsägbarhet eller behöver andra anpassningar som inte primärt har med strukturen att göra. En av anledningarna till att skolorna inte genomför den anpassning som behövs är att elevernas behov och förutsättningar i vissa fall inte har kartlagts. I andra fall beror det på att resurser saknas på skolan för att ge eleverna vad de behöver. Svagheter i organisationen såsom bristande samordning och ett otydligt ansvarsförhållande gör också att insatser uteblir. Skolorna behöver ta ett större ansvar för dessa elevers skolgång.

1 | Inledning

Den här granskningen behandlar skolsituationen för elever med funktionsnedsättningen AD/HD.

Skolan har, enligt skollagen, ett ansvar för alla elever och deras lika tillgång till utbildning. I skollagen betonas också att skolan har ett extra ansvar för elever som av olika skäl har sämre förutsättningar att nå målen. Skolan ska sträva efter att uppväga skillnader i elevers förutsättningar. Skolsituationen för elever med olika funktionsnedsättningar betonas alltså såväl allmänt som särskilt i skolans författningar.[3] Brister i särskilt stöd är en av de vanligaste bristerna som identifieras inom Skolinspektionens regelbundna tillsyn. Det handlar till exempel ofta om brister i kartläggningar och uppföljningar.[4] Tidigare undersökningar visar att organisering och genomförande av särskilt stöd på skol- och kommunnivå på olika sätt kan behöva förändras för att arbetet med särskilt stöd ska fungera som det är tänkt.[5]

AD/HD står för Attention Deficit/Hyperactivity Disorder och är en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning som kan innebära svårigheter för personen. Kärnsymptomen vid funktionsnedsättningen AD/HD är svårigheter med uppmärksamhet, impulskontroll och överaktivitet. Symptomen kan förekomma var för sig eller i kombination med varandra.[6] Dessa symptom leder ofta till koncentrationssvårigheter och kan också leda till svårigheter att förstå sammanhang och konsekvenser av det egna handlandet. Ett barn med funktionsnedsättningen AD/HD kan ha svårigheter med lärande och med att

3 1 kap. 4–10 §§ skollagen, se även prop. 2009/10:165 s. 219 ff. och s. 634 ff.
4 Skolinspektionen (2011a, 2012a).
5 Skolverket 2006, 2009. Myndigheten för skolutveckling (2005)
6 http://attention-riks.se/npf/adhd/ hämtad den 1 juli 2014.

utveckla och fördjupa kamratrelationer. För barn med dessa svårigheter kan skolan vara en extra utmaning. Oavsett olika barns svårigheter, har skolan ett ansvar att se till att de får sådant stöd att de kan nå målen. Det kan inte nog betonas att stödet måste ges tidigt. Utan rätt anpassningar och bemötande i skolan kan barn med funktionsnedsättningen AD/HD riskera att utveckla en bristande tilltro till sin egen förmåga och känslor av misslyckande.[7] Studier visar att en betydande andel av elever med funktionsnedsättningen AD/HD är i behov av särskilt stöd.[8]

”Attention Deficit/ Hyperactivity Disorder är en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning ...”

Tidigare granskningar av elever med andra funktionsnedsättningar har visat att pedagogiska utredningar sällan görs, att skolpersonalen saknar fördjupade kunskaper för att möta individuella behov hos elever med funktionsnedsättningar och att skolorna brister i att följa upp om åtgärderna varit effektiva och lett till en förbättring för eleven.[9] Hur skolsituationen för elever med funktionsnedsättningen AD/HD fungerar har inte granskats i någon större omfattning och därmed har inte heller dessa elevers perspektiv lyfts fram. För denna granskning är därför frågor om utredning av elevens behov, utvärdering och uppföljning av insatser samt personalens kompetens av stor betydelse.

Mot bakgrund av tidigare konstaterade brister i arbetet med särskilt stöd och det faktum att skolan ofta blir en extra utmaning för elever med funktionsnedsättningen AD/HD finner Skolinspektionen det angeläget att synliggöra skolsituationen för dessa elever.

1.1 | Funktionsnedsättningen AD/HD – exekutiva funktioner

Forskning om funktionsnedsättningen AD/HD visar att ett grundläggande, gemensamt drag hos barn med denna problematik är svårigheter med de så kallade exekutiva funktionerna, vilket kan liknas vid att “sakna fungerade bromsar”.[10] Personer med denna funktionsnedsättning visar en oförmåga att hämma det egna beteendet i stunden tillräckligt länge för att kunna möta de krav som framtiden ställer.[11] Flera forskare menar att förmågan att hämma det egna beteendet är den viktigaste exekutiva funktionen. De elever som har brister i denna förmåga kommer att uppfattas som ouppmärksamma (oförmåga att filtrera bort yttre, distraherande intryck), som impulsiva (oförmåga att hämma omedelbara reaktioner) eller som hyperaktiva (oförmåga att hämma fysiska svar på distraherande intryck).

De exekutiva funktionerna innefattar följande färdigheter; att hämma det egna beteendet, att initiera en handling, att föra en inre dialog (resonera med sig själv), arbetsminne, förutseende (för att förutse och planera framtiden), eftertänksamhet (att erinra sig tidigare erfarenheter), tidsuppfattning, ordning, flexibilitet (att ändra sina planer när förutsättningarna ändras), att skilja känslor från fakta, att tillföra känslor till fakta (ett viktigt inslag i det vi kallar

7 Socialstyrelsen (2010) Barn som utmanar, Barn med ADHD och andra beteendeproblem
8 Riksförbundet Attention 2011. Förbundets undersökning visar att 94 procent av föräldrarna till elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar anser att deras barn är i behov av särskilt stöd i skolan.
9 Skolinspektionen (2009, 2010, 2011, 2012).
10 Kutscher, M. L. (2010)
11 Barkley, R. A. (2000)

motivation). Dessa färdigheter har forskare genom observationer och olika tester kommit fram till att barn med funktionsnedsättningen AD/HD i olika utsträckning har svårigheter med.[12]

Elever i grundskolans högre årskurser förväntas kunna ta ett eget ansvar för sitt lärande, vilket bland annat innebär en förmåga att planera och organisera sina studier. För de elever som har svårigheter med ovan beskrivna färdigheter blir skolan många gånger en extra utmaning. Skolan måste därför ha strategier och verktyg för att kartlägga elevens styrkor och svårigheter. Dessa kartläggningar ska sedan ligga till grund för de insatser som skolan måste vidta för att hjälpa eleven att lyckas i sitt skolarbete. Oavsett elevernas svårigheter är det skolans ansvar att utforma undervisningen och ge stöd så att eleverna får förutsättningar att lyckas i skolan.

”För de elever som har svårigheter ... blir skolan många gånger en extra utmaning.”

Man skulle kunna uttrycka det som att de elever som Skolinspektionen följt i denna granskning, i större eller mindre utsträckning har svårigheter avseende några eller flera av dessa färdigheter. Skolorna har svårt att möta elevernas individuella behov eftersom det saknas kartläggningar och analyser av vad skolan behöver göra. Vad det kan innebära för eleverna illustreras i några exempel i följande resultatredovisning.

12 Barkley, R. A. (2000)

2 | Granskningens resultat

Granskningens huvudsakliga resultat är att för majoriteten av de elever som Skolinspektionen har följt, behöver skolsituationen förbättras för att de ska få en god utbildning.

Undervisningen och skolmiljön behöver i större utsträckning anpassas till de enskilda elevernas behov, vilket förutsätter att skolan kartlägger och analyserar elevernas behov och förutsättningar. Resultatet av detta behöver nå alla undervisande lärare. De anpassningar och åtgärder som skolan genomför behöver även följas upp och utvärderas.

De personer som har funktionsnedsättningen AD/HD är inte en homogen grupp. Detta gäller även de 21 elever som Skolinspektionen har följt i denna granskning. Eleverna har sina individuella styrkor och behov. Gemensamt för dem är dock att de utifrån funktionsnedsättningen, i olika utsträckning, har behov av stöd och anpassningar i sin skolsituation.

De elevberättelser och exempel som återges i denna rapport är sammansatta utifrån skolsituationen för fler än en av de elever som deltagit i granskningen. Syftet med berättelserna är att ge en bild av hur eleverna upplever sin skolgång, och om och hur de får hjälp och stöd i skolan utifrån sina behov med hänsyn till funktionsnedsättningen AD/HD. Elevernas namn är fingerade.

2.1 | Skolorna behöver bli bättre på att ta reda på elevernas behov och förutsättningar

Enligt skollagen ska elever, som till följd av en funktionsnedsättning har svårt att nå kunskapskraven, ges stöd som syftar till att så långt som möjligt motverka funktionsnedsättningens konsekvenser. Rektorn är skyldig att skyndsamt utreda behovet av särskilt stöd för en elev om det kan befaras att eleven inte kommer att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås eller har andra svårigheter i sin skolsituation. Den här skyldigheten har rektorn även om eleven getts stöd i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen.[13]

Socialstyrelsen betonar i sin kunskapssammanfattning från 2010 vikten av att kartlägga skydds- och riskfaktorer[14] för barn och unga med olika typer av beteendesvårigheter när stöd och anpassningar behöver sättas in. Kartläggningen ska ge en helhetsbild av barnets förutsättningar för att kunna användas som grund för att ge den hjälp och det stöd som barnet behöver för sin utveckling.[15]

Exempelvis behöver skolpersonal kartlägga vilka risk- och skyddsfaktorer som finns, för att ytterligare förstå problemens art, omfattning och allvar samt för att kunna välja inriktning på insatserna. De som genomför kartläggningen ska ha adekvat kompetens för uppgiften, till exempel personal från elevhälsan. Kartläggningen ska vara systematisk, vilket bland annat innebär att de som arbetar med den och med att planera åtgärderna ska vara överens om vad som ska analyseras. Kartläggningen av risk- och skyddsfaktorer i barnets miljö måste också kopplas samman med värderingen av barnets egna förutsättningar. Skolan klarar i olika utsträckning sitt uppdrag att ge varje barn förutsättningar för att klara skolgången. Olika barn behöver stöd på olika sätt och därför behöver skolan öka kunskapen om hur olika funktioner och grundförmågor påverkar elevens förutsättningar för lärande och för att de ska nå skolans mål.

”Kartläggningar och analyser ... sker i begränsad omfattning.”

Kartläggningar av elevernas individuella behov genomförs i begränsad omfattning

Skolinspektionens granskning visar att kartläggningar och analyser av elevernas individuella behov och förutsättningar för lärandet sker i begränsad omfattning. På flertalet skolor är det uttalat att utredningar endast sker när det befaras att en elev inte når upp till kunskapskraven. Det innebär att de elever som når kunskapskraven, men som kan ha andra svårigheter i sin skolsituation, inte alltid uppmärksammas och utreds. Ett exempel är en elev som precis når kunskapskraven men har problem med det sociala samspelet med klasskamrater på rasterna. Den eleven hamnar ofta i konflikter och kommer sent till lektioner. För eleven har skolans lösning varit att anställa en elev-

13 Skollagen (2010:800).
14 Skyddsfaktorer är förhållanden som ökar personens motståndskraft mot belastningar eller dämpar effekten av riskfaktorer. En riskfaktor är något som visats öka risken för en negativ utveckling. Socialstyrelsen (2010).
15 Socialstyrelsen (2010).

assistent. Skolan har dock inte genom en ordentlig kartläggning eller utredning tagit reda på om eleven behöver någon annan form av anpassning, utöver eller istället för hjälp av en elevassistent.

I de fall skolorna arbetar med att uppmärksamma, kartlägga och utreda behoven för elever med funktionsnedsättningen AD/HD sker det på olika sätt. Skolorna använder sig av de screeningar och tester som genomförs i vissa årkurser för alla elever. För ett fåtal av de elever som ingår i granskningen genomförs även pedagogiska utredningar.

I de flesta skolor är det lärarens ansvar att kartlägga och utreda elevernas behov. Där saknas specialpedagogiskt stöd, vilket är en viktig kompetens som behövs speciellt vid kartläggningsarbetet, eftersom lärares kunskaper om hur funktionsnedsättningens påverkar lärandet varierar.

De kartläggningar som Skolinspektionen tagit del av inriktas ofta på att belysa den enskilde elevens svårigheter och styrkor, medan förhållanden på grupp- och organisationsnivå saknas. Det innebär att det saknas ett helhetsperspektiv, något som i sin tur kan påverka möjligheterna att vidta de åtgärder som behövs. Exempelvis behöver faktorer som undervisningens utformning och anpassning samt behov av kompetens belysas i högre utsträckning. Även huvudmannen behöver, i några av de kommuner som Skolinspektionen besökt, på ett tydligare sätt kontinuerligt utvärdera och följa upp sin verksamhet samt vidta åtgärder för att förvissa sig om att elever med funktionsnedsättningen AD/HD får det stöd de behöver, så att de når de nationella målen för utbildningen.

Det finns brister i skolornas utredningsarbete

Det finns brister i arbetet med att uppmärksamma, kartlägga och utreda denna elevgrupps behov på samtliga skolor i granskningen. En anledning till det, vilket framkommer i intervjuer med lärare och skolledare, är bristande kontinuitet i ledarskap på grund av alltför täta rektorsbyten, vilket bland annat inneburit att ledning har saknats och att rutiner förändras.

På vissa skolor saknas även specialpedagogisk kompetens. När sådan kompetens saknas på skolnivå finns den på central nivå i kommunen, men används inte alltid vid kartläggningar på skolorna. Varför den inte används är oklart, men en förklaring Skolinspektionen fått är att skolorna ofta får vänta alltför lång tid på att få ta del av insatsen. De lärare som ska genomföra kartläggningar och pedagogiska utredningar uttrycker ett behov av stöd i det arbetet. Skolinspektionen vill betona att det är rektorns och ytterst huvudmannens ansvar att se till att kartläggningar som belyser elevens hela skolsituation genomförs. Sådana kartläggningar är viktiga underlag inför anpassning av undervisning.

”För ett fåtal elever … genomförs även pedagogiska utredningar.”

Många av de elever som har deltagit i granskningen riskerar att inte nå kunskapskraven i ett eller flera ämnen. Dessa elever uppnådde inte heller under föregående läsår kunskapskraven. För majoriteten av dem finns dock inte något aktuellt åtgärdsprogram upprättat. På några av skolorna menar lärare och representanter från elevhälsan att åtgärder ändå genomförs och att åtgärderna dokumenteras i elevernas individuella utvecklingsplaner. I de här fallen hänvisar de intervjuade lärarna till ständigt förändrade riktlinjer från huvudmannen avseende vad som ska gälla för när och om åtgärdsprogram ska upprättas. Risken med att inte upprätta åtgärdsprogram är att eleverna

inte får tillgång till relevanta stödåtgärder, vilket kan innebära att de inte får den utbildning de har rätt till.

Granskningen visar att det saknas kartläggningar för minst en av de två till tre elever på varje skola som deltagit i granskningen. På någon skola saknas kartläggning för samtliga de tre elever som Skolinspektionen följt, vilket är anmärkningsvärt. I de kartläggningar som ändå görs och som Skolinspektionen har tagit del av, är det i de flesta fall fokus på individrelaterade faktorer. Det vill säga att elevens behov och svårigheter lyfts fram utan att dessa sätts i relation till omgivande faktorer. Elevgruppens sammansättning, undervisningens upplägg och genomförandet samt organiseringen av utbildningen på skolnivå är viktiga faktorer att ta hänsyn till.

I granskningen finns det elever som i olika utsträckning är frånvarande från undervisningen. Orsaker till elevernas frånvaro utreds dock inte alltid. Anledningen till frånvaron varierar, men enligt eleverna beror deras frånvaro på att de inte får den hjälp de behöver på lektionerna. Några elever uppger: ”Lärarna frågar inte vad jag kan eller på vilket sätt jag lär mig bäst.” Flera av eleverna uttrycker att lärarna inte heller frågar vad de behöver hjälp med. Alla skolor har någon form av system för frånvarorapportering, men det är inte alla skolor som utreder varför eleverna uteblir och vad som behöver göras för att elevernas ska vilja eller kunna delta i undervisningen. För de elever som är frånvarande från undervisningen är det ytterst viktigt att skolan tar sitt ansvar och genomför en kartläggning som belyser elevens hela skolsituation.

”... lärarna frågar inte vad jag kan eller på vilket sätt jag lär mig bäst ...”

Vårdnadshavarnas kunskaper om sitt barn är en viktig del i överföringen av information mellan skolorna och i kartläggningen av elevernas behov och förutsättningar. De flesta skolor bjuder in vårdnadshavare för att berätta om sina barns svårigheter, styrkor och tidigare erfarenheter. Dock saknas vägledning och verktyg för hur denna viktiga information ska samlas in och vad den bör innehålla. Flera av de vårdnadshavare Skolinspektionen mött i granskningen upplever att de måste kämpa för att få gehör hos skolan för sina barns behov. Sammantaget innebär detta att vårdnadshavares delaktighet i de utredningar som genomförs är bristfällig. Det finns vårdnadshavare som inte känner igen de utredningar eller kartläggningar som Skolinspektionen fått ta del av. Några av vårdnadshavarna menar också att de inte har blivit tillfrågade om vad deras barn har för styrkor och svårigheter och andra menar att det som de förmedlat inte tas tillvara av skolan.

Alla lärare måste få information om den genomförda kartläggningen

För flera av eleverna har informationsöverföringen från tidigare skola inte fungerat. Några lärare påpekar att det inte finns fungerande rutiner för överföring av information när en elev byter skola eller skolform. Vid en av skolorna har information om tidigare utredningar och åtgärder för en elev lämnats först när skolan har begärt det. Det vanliga är ändå att en överlämning sker, men då oftast endast muntligt. Det lärarna får veta är också många gånger begränsat till att eleven har diagnosen AD/HD. Informationen kompletteras inte med vad diagnosen innebär för den enskilda eleven, hur det kan påverka lärandet, vilka styrkor och svårigheter eleven har och hur undervisningen kan behöva anpassas. Sådan begränsad information kan innebära att under-

visningen inte alltid anpassas på ett optimalt sätt för eleverna, vilket också denna granskning visar.

Skolorna hanterar den information de får om tidigare genomförda utredningar och åtgärder för eleven på olika sätt. Exempelvis får inte alltid nya lärare, vikarier eller lärare som tillhör andra arbetslag och som ska undervisa eleverna, relevant information om eleverna. På några skolor tycker samtliga lärare att de har fått väldigt begränsad information om elevens behov. På en skola där information har förts vidare vittnar flera lärare om att de ändå inte hinner ta del av den dokumentation som finns kring eleverna, vilket kan innebära att undervisningen inte anpassas på bästa sätt för eleverna. Skolinspektionen vill betona att det är rektorns ansvar att ge alla lärare förutsättningar att samverka. Några elever uppger i intervju att de ”får börja om från början” när de kommer till den nya skolan. Flera av dessa elever upplever även att lärare inte vet vad de som elever behöver för att det ska fungera i klassrummet:

> Kalle går i årskurs 8 och har svårt att sitta still en hel lektion, framförallt om det är stökigt i klassrummet: ”När det blir för mycket runtomkring så kan jag inte jobba”, säger han. När Kalle började i årskurs 7 fick han löfte av lärarna att han skulle få gå ut ibland och ta en paus och sitta mer avskilt och arbeta. ”Dom höll inte vad dom lovade”, säger Kalle. ”Dom sa att jag måste sitta kvar i klassrummet och jobba för att komma i kapp.” När möjligheten att få arbeta mer avskilt försvann blev det för svårt för Kalle att koncentrera sig och få någonting gjort på lektionerna. Kalle tyckte inte det var någon idé att gå till skolan över huvud taget. Han började stanna hemma istället.

> Klara går också i årskurs 8 men på en annan skola och hittills i år har Klara fått E på alla prov. Hennes favoritämne är matematik. På de lektionerna har hon inte några problem med att arbeta hela perioden. Det går bättre än förra året i alla ämnen utom kanske i slöjd. Klara säger att hon inte får någon hjälp i slöjd. Hon skulle behöva bättre förklaringar och att någon visar hur man ska göra. Läraren vet inte att hon behöver detta stöd. ”Jag vill helst att någon annan ska informera lärarna (om hur man lär sig)”, säger Klara. ”Jag ska inte behöva göra det.”

Konsekvensen för både Kalle och Klara är att deras möjligheter att visa och utveckla sina kunskaper begränsas. Konsekvensen kan även bli att de går miste om undervisning, vilket innebär negativa följder för deras fortsatta kunskapsutveckling.

Konsekvenser för eleverna

Följande exempel avser att illustrera vilka följder det kan få för en elev när skolan inte har analyserat på vilket sätt elevens svårigheter påverkar lärandet.

> Elina kom till sin skola när hon skulle börja i årskurs 7, hon går nu i årskurs 8. Det var andra gången hon bytte skola. När Elina gick i årskurs 2 blev familjen, enligt mamman, i princip ombedda att byta skola. Enligt lärarna på den första skolan hade de ”provat allt”. Elina hade svårt att koncentrera sig och

därmed svårt att lyssna. Enligt Elinas mamma tyckte lärarna att detta var jobbigt. Den skola Elina kom till arbetade med mindre grupper och var känd för att ha ett bra arbetssätt när det gäller att möta elevers olika behov. I årskurs 4 fick Elina diagnosen AD/HD. När Elina började på sin nuvarande skola skedde en muntlig överlämning från tidigare skola. Elinas mentor var med på den överlämningen. Mentorn beskriver att han inte fick veta så mycket mer än att Elina har diagnosen AD/HD och att hon har vissa svårigheter med att skriva och att hon, om möjligt, behöver få tillgång till muntliga genomgångar och prov. Den information som mentorn fick nådde dock av någon anledning inte alla lärare. Enligt Elinas mamma tog det ett par månader innan alla lärare fick veta att Elina har en diagnos. ”Jag fick F i SO på hösten i sjuan, för jag klarade inte proven”, säger Elina. Under hösten i årskurs 7 var alla prov i SO endast skriftliga men nu får Elina möjlighet att komplettera muntligt också. Elina är duktig i skolan och förutom att hon fick sitt första och hittills enda F i SO på hösten i sjuan så klarar hon alla kunskapskrav. Lärarna och även rektorn ger det som en förklaring till att någon pedagogisk utredning inte har genomförts för att kartlägga Elinas förutsättningar och behov. ”Hon når ju målen!” Elinas mamma är kritisk och menar att det är på håret att hon klarar sig. Elina har svårt att ta ut det viktigaste i en text och hon har svårt att skriftligt göra sina synpunkter och argument begripliga. Nu har Elina visserligen möjlighet att komplettera sina prov muntligt, men det är ändå inte alltid som det blir praktiskt genomförbart. ”Hon har ju aldrig chansen att nå längre, när lärarna inte vet vad hon kan och vad hon behöver för att utvecklas”, säger Elinas mamma.

Elinas svårigheter handlade bland annat om att skriftligt kunna visa sina kunskaper. Detta hade inte tydliggjorts för alla undervisande lärare. Uppfattningen på skolan var att eftersom Elina nådde upp till gällande kunskapskrav behövdes inte någon särskild kartläggning och analys av hennes behov och förutsättningar genomföras. Konsekvensen för Elina blev att hennes möjlighet att utvecklas begränsades och därmed även hennes möjlighet att nå högre betygsnivåer.

Det finns även ett par exempel där kartläggning och analys har genomförts och använts av lärarna som en utgångspunkt vid planering av undervisningen:

Tobias kom till sin nuvarande skola i årskurs 6, efter att hans föräldrar valt att låta honom byta skola. Det var innan Tobias fick diagnosen AD/HD. Enligt föräldrarna fick Tobias inte möjlighet att utvecklas i den tidigare skolan. Lärarna på den skolan visste inte hur de skulle anpassa undervisningen utifrån Tobias behov. Tobias pappa berättar att han ombads informera om vad Tobias behövde hjälp med när han skulle börja på nuvarande skolan. Sedan tog skolan och Tobias vårdnadshavare i samverkan initiativ till en utredning, bland annat eftersom de märkte att Tobias arbetsminne inte fungerade som det borde. Skolan genomförde sedan de utredningar och kartläggningar

som de bedömde behövdes och nu har Tobias fått tillgång till relevanta anpassningar och stöd som bygger på resultaten av utredning och kartläggning. Stödet kan handla om att Tobias får hjälp med att komma ihåg läxor och andra uppgifter, exempelvis genom att lärarna skickar påminnelsemejl. Det kan även handla om att han har fått verktyg att säga till när han inte förstår en text eller inte har hängt med i en muntlig genomgång.

Exemplet avser att illustrera att resultatet kan bli bra när en kartläggning genomförs och sedan används som utgångspunkt vid planering och genomförande av undervisning.

För elever med funktionsnedsättningen AD/HD är det viktigt att elevens individuella behov och förutsättningar kartläggs, så att skolan kan ge en god utbildning. Skolan behöver visa ett större mått av flexibilitet för att ge eleverna möjlighet att nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att samtliga skolor som omfattats av granskningen behöver förbättra sitt arbete med att kartlägga och analysera elevernas förutsättningar och behov.

Tidigare studier visar att skolan inte alltid har resurser att på djupet analysera grunden till en problematisk skolsituation[16]. Elever har rätt till en likvärdig utbildning, vilket dock inte betyder att undervisningen ska ske på samma sätt för alla elever. God kompetens, tillräckliga resurser och god samverkan mellan elevhälsa, lärare och föräldrar kring barn med beteendesvårigheter är avgörande för att skolan ska kunna möta den enskilde elevens behov.

Skolinspektionen har sett brister i skolornas arbete med att uppmärksamma och utreda elevers behov samt med att vidareförmedla den information som finns om eleverna. De kartläggningar som genomförs behöver i större utsträckning även omfatta sådana aspekter som hur gruppsammansättning, undervisningens genomförande, miljön i klassrummet med mera påverkar den enskilde elevens möjligheter till lärande. Detta för att omfatta elevens hela skolsituation och kunna ge eleven en god utbildning av hög kvalitet. Även vårdnadshavares och elevers delaktighet bör förbättras för att kunskapen om elevernas förutsättningar ska öka.

När skolorna inte gör fullgoda utredningar får de heller inte underlag för att kunna ge eleverna möjlighet att tillgodogöra sig undervisningen och att utvecklas så långt som möjligt i enlighet med utbildningens mål, vilket alla elever enligt skollagen har rätt till. De brister i kartläggning som Skolinspektionen sett i granskningen riskerar att leda till att de beslut som fattas för en enskild elev med funktionsnedsättningen AD/HD inte leder till en förbättring av elevens skolsituation.

2.2 | Anpassningar i skolan sker inte utifrån individuella behov

Enligt skollagen ska alla barn och elever ges den ledning och stimulans de behöver för sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt i enlighet med

16 Myndigheten för skolutveckling (2005), Velasquez (2012).

utbildningens mål. Vidare ska, enligt skollagen, en elev ges särskilt stöd om en utredning visat att eleven är i behov av det.[17]

Socialstyrelsen betonar att utgångspunkten för insatser till barn med funktionsnedsättningen AD/HD i första hand måste vara inriktade på att skapa förhållanden runt barnen så att de kan fungera optimalt och se till att deras sätt att vara och deras svårigheter inte leder till ytterligare problem. Undervisningen i skolan ska vara anpassad utifrån varje elevs förutsättningar och behov. Det är viktigt att de vuxna har lagom höga förväntningar på barnet, kan ge positiv uppmärksamhet för att förstärka önskvärda beteenden och skapa en god miljö för barnet. De vuxnas bemötande och hjälp är viktig för att förhindra en negativ utveckling. Arbetet ska syfta till att hjälpa barnet att utveckla sin förmåga till socialt samspel, sin uthållighet, impulskontroll och förmågan att slutföra uppgifter, sin planeringsförmåga och sin självkänsla[18].

Lisbeth Iglum Ronhovde menar att det är viktigt att eleven vet när saker och ting ska ske (tid), var han eller hon ska befinna sig (plats), vem han eller hon ska arbeta med (personer) och vad som kommer att ske (aktivitet). Stabilitet och fasta rutiner som rör tid, plats, personer och aktivitet skapar ofta den trygghet som behövs.[19] Agneta Hellström betonar att pedagogiska förhållningssätt och anpassningar behöver tillämpas på ett medvetet sätt, vilket kräver att lärare får utbildning och handledning. För att elevens skolsituation ska optimeras är samarbetet med föräldrarna samt lärarens inställning grundläggande. Genom förståelse, adekvat stöd och anpassningar av miljön kan man hjälpa barnet att fungera så bra som möjligt och hantera sina svårigheter.[20]

”Arbetet ska syfta till att hjälpa barnet att utveckla sin förmåga...”

Alla de elever som ingått i granskningen har det gemensamt att de behöver någon form av anpassning för att de på bästa sätt ska kunna tillgodogöra sig utbildningen. Det kan handla om behov av särskilt stöd för att nå kunskapskraven, men det kan också handla om behov av stöd och stimulans för att få möjlighet att nå längre i sin kunskapsutveckling. Det kan även handla om stöd för att över huvud taget komma till skolan.

Elever med funktionsnedsättningen AD/HD har ofta svårt att koncentrera sig och att hålla fokus, sitta still och lyssna, att organisera och planera sin skoldag och sina studier, att uttrycka sig verbalt och skriftligt samt att samspela socialt med andra. De elever som ingått i granskningen har i olika utsträckning svårigheter med något, några eller flera av dessa ”skolkrav”.

Skolans anpassningar möter inte elevens behov

Flera av lärarna uppger i intervjuer att utrymmet för pedagogiska diskussioner i kollegiet är begränsat. De samtal som förs sker inte med någon regelbundenhet eller kontinuitet, utan i bästa fall ”hinner man byta några ord med en kollega mellan lektionerna och få lite tips på hur man kan anpassa undervisningen”. De begränsade möjligheterna till pedagogiska diskussioner för personalen kan innebära försämrade möjligheter för lärarna att utveckla metoder för att anpassa undervisningen. Forskare menar att skolans personal behöver kunskap och handledning i hur man kan anpassa pedagogiken

17 Skollagen (2010:800).
18 Socialstyrelsen (2010).
19 Ronhovde, I. L. (2006).
20 Hellström, A red Beckman, V. (2004).

så att den även passar de elever som har ett annorlunda sätt att processa information. Det behövs både anpassnings- och utvecklingsinsatser på organisations-, grupp- och individnivå för att klara detta.[21]

Granskningen har visat att de anpassningar som skolan genomför för eleverna inte alltid är de anpassningar som eleven bäst behöver. Skolorna använder relativt ofta generella och allmängiltiga lösningar. Alla lärare känner inte till en elevs behov eller har den kunskap som krävs för att anpassa undervisningen utifrån dessa. I andra fall kan behoven vara väl kända och medvetenheten hög om hur skolan bör anpassa undervisning och skolmiljö, men skolans begränsade resurser, både personella och materiella, medför att det inte är elevens behov som styr vilka insatser som kan genomföras. Denna bild bekräftas av representanter för de skolhuvudmän som granskningen omfattar. Några av dem uppger att skolorna inom kommunen har att handskas med tilldelade resurser utifrån ett generellt fördelningssystem. Några medel för särskilda insatser kopplade till elever med funktionsnedsättningen AD/HD finns inte. Skolinspektionen vill betona att det ytterst är huvudmannens ansvar att se till att en elev som är i behov av särskilt stöd får det stöd de behöver.

Lektionerna har tydlig struktur men få individuella anpassningar genomförs

Tydliga ramar, avgränsningar och förutsägbarhet är viktigt för elever med funktionsnedsättningen AD/HD.[22] Lärarna på skolorna är medvetna om detta och försöker arbeta för att skapa tydliga strukturer och lugna lektioner, vilket också gynnar alla elever. På många av de lektioner som Skolinspektionen besökt finns en struktur, med en tydlig inledning och ett tydligt avslut samt ofta även en vägledning till vad som ska ske under lektionen. På några skolor är detta dock i princip det enda man gör i form av anpassningar. De enskilda elevernas individuella behov möts inte i tillräcklig utsträckning. Exempelvis behöver en del elever med funktionsnedsättningen AD/HD en extra tydlig struktur. Det kan handla om att få material och information före lektionen, korta tydliga instruktioner och deluppgifter, eller andra anpassningar som primärt inte har med strukturen att göra.

”Tydliga ramar, avgränsningar och förutsägbarhet är viktig...”

Avsaknaden av kartläggningar är en orsak till att de individuella behoven och förutsättningarna inte möts. Detta innebär att lärarna inte får tillräcklig kunskap för att kunna anpassa undervisningen på rätt sätt. I vissa fall beror avsaknaden av individuella anpassningar på att resurser saknas på skolan för att ge eleverna vad de behöver. Till exempel kan det handla om lärares kunskap och kompetens eller brist på specialpedagogiskt stöd. Svagheter i organisationen, såsom bristande samordning och ett otydligt ansvarsförhållande, gör också att utlovade insatser uteblir. Exempelvis har elever blivit utan hjälpmedel i form av dator eller läsplatta eftersom det inte finns någon som ansvarar för att tillhandahålla dem. Samma oklara ansvarsförhållande förekommer också när det gäller att beställa och tillhandahålla inlästa läroböcker.

De anpassningar lärarna gör, eller bristen på anpassningar, kan i sämsta fall öka elevernas svårigheter istället för att hjälpa eleverna vidare. Ett exempel som Skolinspektionen sett på detta följer nedan:

---

21 Barkley (1997)
22 Kutcher (2010)

> Zonia är 14 år och har förutom diagnosen AD/HD även dyslexi. Hon tycker inte om att läsa högt, eller rättare sagt; hon hatar det. Hon börjar svettas och skaka i hela kroppen. Men alla lärare vet inte att hon har svårigheter med att läsa och att högläsning för henne är obehagligt. Det händer att de har högläsning på biologin och att Zonia också måste läsa. Vid ett av de tillfällena gick Zonia ut ur klassrummet.

Samtidigt visar granskningen också på flera exempel där lärare lyckas möta elevernas olika behov och förutsättningar:

> Justin går i en klass där det inte är så många elever och ibland har Justin enskild undervisning. Justins lärare har väldigt god kunskap om hur han fungerar och vad han behöver ha för typ av stöd. Han vet när han ska backa för att Justin kan arbeta självständigt och när han behöver stöd och uppmuntran. Läraren berättar också med en självklarhet att Justin regelbundet behöver ta en paus. ”Det är ingen idé att han sitter kvar – han kan ändå inte ta in något.” Läraren ser på Justins kroppsspråk när det är dags för en paus.

> För Lucy är det ofta svårt att ha hålla ordning på saker, det är också jobbigt när det blir för rörigt, och hon har väldigt svårt för förändringar. Skolan har därför sett till att hon har tillgång till ett extra skåp med extra läroböcker samt ett rum som hon kan gå till om det blir för rörigt. Alla ordinarie lärare är också införstådda med att ändringar i scheman och andra förändringar behöver förmedlas till Lucy i god till. Det finns också rutiner för att i god tid förbereda Lucy för vad som kommer att ske under en lektion eller under en dag. De flesta lärare har också arbetat hårt för att skapa lugna lärmiljöer i klassrummen, vilket gynnar alla elever.

Den förmåga hos läraren som beskrivs ovan har Skolinspektionen även noterat hos andra lärare som bedriver undervisning i helklass.

Lucys situation är ett exempel där skolan genomfört insatser utifrån hennes individuella behov. Både Lucy och hennes vårdnadshavare tycker att skolsituationen fungerar bra.

Om anpassningen fungerar väl kan elever i svårigheter få en bra skolgång och en bra grund för framtida studier och arbete. Skolan som skyddsfaktor kan inte betonas nog. Att ha ett sådant perspektiv i skolans verksamhet skapar goda förutsättningar för eleverna.

Kunskap och förståelse behövs för att ge eleverna bättre förutsättningar

Det finns elever som ingår i granskningen som upplever att alla lärare inte förstår deras svårigheter. De upplever att lärarna förväntar sig att de ska klara skolans krav på samma sätt som alla andra elever. En elev som inte kan koncentrera sig, inte kan hålla fokus tillräckligt länge, som känner sig missförstådd, som inte förstår uppgifterna och som kanske även har svårigheter med att kontrollera sina impulser; den eleven kanske pratar rakt ut, stör

omgivningen, blir arg eller lämnar klassrummet. Eller så kanske eleven blir tyst och passiv. Under alla omständigheter så är det inte en tillfredsställande situation, varken för eleven, de andra eleverna i klassen eller för läraren. Skolinspektionen framhåller att det är avgörande med en helhetssyn på elevens lärande. Det handlar om att låta olika professioner med olika kompetenser samverka för att fånga och möta elevens behov. Skolinspektionen har sett brister i detta avseende, till exempel att elevhälsans kompetenser inte används på alla skolor, vilket innebär att möjligheterna att belysa elevens hela skolsituation försämras avsevärt.

Enligt skollagen ska elevhälsan omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. Elevhälsans insatser ska stödja elevens utveckling mot utbildningens mål. Varje profession har ett särskilt ansvar att bidra med sin specifika kompetens och att samverka med övriga professioner inom elevhälsan och i skolan. Inom den specialpedagogiska kompetensen ingår att ha en stor kännedom om olika anpassningar som kan göra undervisningen mer tillgänglig för eleverna. Tillsammans med lärarnas ämneskunskaper kan de gemensamt komma fram till de anpassningar som bäst gynnar elevens lärande. Detta har vi sett behov av för några av de elever som ingår i granskningen.

”Varje profession har ett särskilt ansvar att bidra med sin specifika kompetens ...”

Det finns hos de lärare Skolinspektionen mött i granskningen en god insikt i vikten av att lära känna individen, skapa en relation och bygga på styrkor för att kunna skapa nödvändiga förutsättningarna för lärande. Flera av dessa lärare är också skickliga på att anpassa undervisningen och bemöta sina elever där de befinner sig. Granskningen har dock visat att det finns en stor frustration hos många lärare över att de inte hinner med att möta alla elevers individuella behov. Här vill Skolinspektionen betona rektorns och huvudmannens ansvar för att se till att lärare får de förutsättningar som behövs för att kunna genomföra en välplanerad undervisning utifrån alla elevers behov.

Skolinspektionen har även mött lärare som är förtvivlade för att de inte vet hur de ska bemöta en elev. Vissa lärare önskar mer stöd och handledning då de upplever att de inte har kompetens att bemöta eleverna och anpassa undervisningen. Även i detta avseende är tillgång till elevhälsans kompetenser av avgörande betydelse.

> Jalles föräldrar berättar att Jalle är intelligent och att skolan har konstaterat att han har potential att nå kunskapskraven i alla ämnen. ”Men nu får vi information om att han är underkänd i det ena efter det andra ämnet”, säger mamman och menar att skolan inte kan visa hur de tänker hjälpa Jalle att nå målen. Jalle säger själv att han fick mycket hjälp i början, när han precis hade fått sin diagnos. Han menar att det nu är som vanligt igen; ingen extra hjälp och betygen sjunker. ”Förra året hade jag B i fysik, för den läraren förstod min AD/HD”, säger Jalle. En viktig sak som de flesta lärare inte förstår, berättar Jalle, är att han är rastlös och måste få paus ganska ofta.

Då en av grundpelarna i skolans uppdrag är att elever ska få den ledning och stimulans, extra anpassning eller särskilt stöd som de behöver för sin kunskapsutveckling, är det viktigt att skolan förmår att undanröja negativa

konsekvenser av en funktionsnedsättning. Skolhuvudmännens ansvar för detta är centralt.

Behovet av lugn och ro tillgodoses inte alltid

Flera av eleverna som vi mött i granskningen har ett stort behov av lugn och ro för att kunna lära sig något i skolan. Det kan räcka med alla intryck de får i en klass med många elever för att det ska bli svårt att kunna koncentrera sig på skolarbetet. Skolinspektionen har besökt klasser där det periodvis är stökigt och rörigt. Det kan då bli näst intill omöjligt att fungera för några av de elever som omfattas av granskningen. En skolsituation där eleverna inte känner sig trygga eller inte känner sig delaktiga i de aktiviteter som andra deltar i kan leda till en känsla av utsatthet. Rektorer och lärare på de granskade skolorna löser detta problem på olika sätt. Eller inte alls. Skolinspektionen har sett flera exempel där elevassistenten dagligen på en eller flera lektioner tar med sig eleven ut från klassrummet efter lärarens genomgång. Enskilt arbete i ett annat rum tillsammans med elevassistenten är något som eleven själv föredrar eftersom det ofta är rörigt och stökigt i klassrummet.

> Pernilla fick, under en period föregående läsår när det var väldigt rörigt på lektionerna i svenska, sitta och läsa i anslutning till sin mentors klassrum. Där fick hon lugn och ro och hade även möjlighet till kontakt med mentorn om det skulle behövas. Mentorn stämde alltid av utifrån Pernillas läsning och återkopplade till svenskläraren efteråt.

Det här fungerade bra för Pernilla under den här perioden, men samtidigt var det en lösning som man tog till relativt akut och hade inte mentorn funnits där och haft möjlighet att ”hjälpa till” så hade Pernilla förmodligen löst situationen på det sätt hon brukar när det inte fungerar i skolan; genom att gå hem.

> Jolanda har också möjlighet att gå undan när hon känner att hon behöver en lugnare miljö. Det kan vara på eftermiddagarna, när hon har blivit trött. Då får hon först fråga sin lärare om det är okej och sedan får hon gå till elevassistentens rum. När elevassistenten inte är där så kan hon ibland gå till specialpedagogen istället. Lärarens krav är att Jolanda ska komma tillbaka till klassrummet fem minuter innan lektionen är slut.

Den här möjligheten att dra sig undan gör att Jolanda kan få lugn och ro en stund. Däremot får hon enligt lärarna inte den undervisning hon har rätt till, eftersom elevassistenten inte är utbildad lärare och någon lektionsplanering för dessa tillfällen inte genomförs av läraren. Skolinspektionen vill betona att det är läraren som ska ansvara för lektionens innehåll och planering.

Några av de elever som Skolinspektionen träffat har inte samma möjlighet att få sitt behov av lugn och ro tillfredsställt. Kalle, vars situation beskrevs i förra avsnittet, har väldigt svårt att jobba när det händer för mycket runt honom. En överenskommelse togs för att hjälpa honom i detta; han skulle stundvis få sitta i ett grupprum i anslutning till klassrummet och arbeta. För Kalle var det här en förutsättning för att kunna arbeta och när den överenskommelsen bröts, kände han sig sviken.

Sammanfattningsvis betonar Skolinspektionen, utifrån granskningens resultat, vikten av att utformningen av undervisning och skolmiljö tar sin utgångspunkt i elevernas individuella behov och förutsättningar. Svårigheter som är vanliga hos elever med funktionsnedsättningen AD/HD tar sig olika uttryck hos olika individer. Tidigare studier indikerar att lärare tidvis tillämpar generella och allmängiltiga anpassningar för att kompensera elevers varierande förutsättningar, vilket även denna granskning har visat[23]. De anpassningar som sker behöver i större utsträckning ta sin utgångspunkt i kartläggningar som tydliggör elevernas individuella behov. Kartläggningarna behöver omfatta elevens hela skolsituation. Granskningen visar att det på skolorna saknas tillräcklig kunskap om funktionsnedsättningen AD/HD samt vilka konsekvenser denna kan få för elevernas skolsituation. Rektorer och lärare behöver kompetensutveckling och fortbildning samt möjligheter till samverkan så att kunskapen om och förståelsen för elevernas svårigheter ökar. Huvudmän och rektorer måste ta ett större ansvar för att eleverna får en undervisning som gör att de kan nå så långt som möjligt.

Konsekvenser för eleverna

Följande exempel avser illustrera hur det kan kännas för en elev när han eller hon inte får den hjälp som behövs. De svårigheter med att skilja sina egna känslor från det som sker, som många ungdomar med funktionsnedsättningen AD/HD har, gör att svikna löften och andra motgångar kan bli extra svåra att hantera:

> För Loke blir det fort för mycket av allting; intryck, uppgifter i SO, text i svenska, diskussioner med klasskompisar, känslor; för mycket känslor. Loke, hans föräldrar och skolan har kommit överens om att lärarna ska hjälpa honom genom att dela upp uppgifterna i delmoment, så att det blir hanterligt och överskådligt. Annars blir det för mycket. Om Loke får möjlighet att göra en del i taget så går det hur bra som helst. Loke menar att vissa lärare är jätteduktiga på att hjälpa, men tyvärr är det flera av lärarna som glömmer bort. ”Det funkar kanske i några veckor, men sen glömmer dom bort; eller struntar i det!”, säger han. Ibland blir allting bara för mycket för mycket. Då orkar inte Loke mer. Då går han hem. ”Det har varit så här sen i fyran, jag orkar inte mer – jag är bara ledsen hela tiden”, säger Loke.

Loke har stora svårigheter att bearbeta ett stort arbetsmaterial, vilket har med hans funktionsnedsättning att göra. Den överenskommelse som gjordes att uppgifterna skulle delas upp i mindre delar var högst relevant i sammanhanget. Det faktum att den bröts gjorde inte bara Loke ledsen, konsekvensen blev även att förutsättningarna för honom att klara av sitt skolarbete försämrades avsevärt.

2.3 | Uppföljning

Enligt skollagen har huvudmannen ett tydligt ansvar att systematiskt och kontinuerligt följa upp, analysera, planera och utveckla utbildningen. Ett

23 Myndigheten för skolutveckling (2005), Velasquez (2012).

sådant arbete ska även ske på skolenhetsnivå och rektorn ansvarar för att det genomförs.[24] I detta arbete ingår att säkerställa att alla elever ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling.

Skolinspektionen har sett att många skolor i granskningen inte i tillräcklig utsträckning utreder, följer upp eller utvärderar skolsituationen för elever i behov av särskilt stöd.[25]

Uppföljning endast på begäran

På samtliga skolor i denna granskning finns olika forum där lärarna och elevhälsopersonal kan reflektera över vad som fungerar och inte fungerar för olika elever i undervisningen. Skolinspektionen har dock inte på någon skola funnit att det med någon systematik sker uppföljningar och utvärderingar av de åtgärder och anpassningar som sätts in för eleverna.

I tidigare avsnitt har vi beskrivit att kartläggningar saknas eller att det finns stora brister i de kartläggningar som har genomförts. Det kan vara på sin plats att påpeka att om skolan ska kunna avgöra om de anpassningar som genomförs är relevanta och har avsedd effekt, behöver syfte och mål för insatserna ha satts upp tidigare. För att kunna sätta sådana mål krävs först fullgoda kartläggningar. Kedjan måste vara tydlig: Kartläggning, analys av behov och åtgärder, sätta upp mål, uppföljning, justering av åtgärder.

Utöver de forum som finns för personal, elevhälsa med flera, sker också möten direkt mellan lärare och elevhälsan, där de tillsammans går igenom och följer upp aktuella elevärenden. Det handlar då ofta om de mest ”akuta fallen” eller om det är någonting särskilt en lärare vill diskutera.

”Kartläggning, analys av behov och åtgärder, sätta upp mål, uppföljning, justering av åtgärder ...”

Några av skolorna har regelbundet återkommande samarbetsmöten med vårdnadshavare för att diskutera hur det fungerar för eleverna. Detta sker dock främst när någonting inte fungerar som det är tänkt. Uppföljningar sker inte systematiskt, utan det är oftast först när någon, exempelvis en vårdnadshavare, påtalar att någonting i elevens situation inte fungerar som skolan gör en uppföljning. När allting ”rullar på” så sker inte några uppföljningar.

För mycket ansvar ligger på vårdnadshavaren

Samverkan mellan hem och skola är en viktig förutsättning för att barn och ungdomar ska få en bra skolsituation. Men vissa vårdnadshavare i granskningen menar att det inte handlar om samverkan, utan om att de som vårdnadshavare måste ägna tid och kraft åt att bevaka sina barns rättigheter och trycka på skolan för att deras barn ska få det stöd de har rätt till.

Flera av de vårdnadshavare som Skolinspektionen har mött uttrycker en känsla av att skolledning och personal uppfattar dem som ”jobbiga föräldrar”. Vårdnadshavarna upplever att uppföljningen av deras barns skolgång brister. En vårdnadshavare menar exempelvis att om hon inte hade påpekat upprepade gånger att dotterns skolsituation inte fungerar så hade skolan fortsatt med samma arbetssätt, trots att arbetssättet stod i strid med det som var överenskommet. För en annan elevs del så uppger skolans ledning

24 Skollagen (2010:800)
25 Skolinspektionen (2012 a)

att någon kontinuerlig uppföljning inte sker utan ”mamman hör av sig om det är något”. I det fallet räknar alltså skolan med att vårdnadshavaren ansvarar för uppföljningen. Ytterligare exempel som visar att ansvaret för en elevs skolsituation läggs på vårdnadshavaren är att de måste ta ledigt från arbetet för att komma och hämta sitt barn för att skolan inte kan ”hantera” honom eller henne.

Flera vårdnadshavare beskriver också att de måste lägga många timmar per vecka på att stötta sina barn vid läxarbete och inför prov. Även i de fall det finns möjlighet till läxhjälp på skolan så fungerar den inte alltid. Det finns inte alltid kompetens bland de lärare som ansvarar för läxhjälpen som har förståelse för funktionsnedsättningen AD/HD. En vårdnadshavare påpekar också följande när hon ska beskriva att läxhjälpen inte är någonting för hennes son: ”Ska man gå dit så måste man kunna förklara vad man behöver hjälp med, för att kunna få någon hjälp. Det kan inte min son.”

Konsekvenser för eleverna

> Under Lindas första termin i årskurs 7 skedde inte någon uppföljning av hennes skolsituation eller hur det gick för henne, om hon fick de insatser som hon behövde. Linda har, på grund av sina svårigheter, bland annat behov av att få möjlighet till muntliga genomgångar och redovisningar. I princip alla prov och uppgifter under terminen var skriftliga och systemet för att informera hemmet om läxor fungerade inte. Linda lämnade inte in några uppgifter och gjorde inte några läxor på hela terminen. Det här berodde inte på att hon var lat eller slarvig, utan det ligger i hennes svårigheter, betonar mamman; svårigheter med att organisera och strukturera sin vardag och att komma ihåg exempelvis läxor. Nu kände inte alla lärare till Lindas behov, eftersom informationen av någon anledning hade fallerat. Med en uppföljning och även en återkoppling till hemmet hade Linda kunnat få stöd tidigare. ”Jag förstod inte att hon låg så mycket efter, hon hade ju inte haft några hemuppgifter och jag hörde aldrig något från skolan. Nu hade vi att göra hela jullovet”, berättar mamman.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att de skolor som omfattats av granskningen i större utsträckning behöver följa upp och utvärdera de insatser som genomförs för de aktuella eleverna. Utan uppföljning har rektor inte ett bra underlag för bedömning av om insatserna fungerar eller behöver omvärderas.

Det är angeläget att uppföljning och utvärdering av insatser inte bara sker på individnivå utan även på systemnivå. Huvudmannen och skolan behöver kontinuerligt ompröva sin verksamhet och vidta åtgärder för att alla elever ska få en så god utbildning som möjligt och kunna nå kunskapskraven.

Granskningen visar även att vårdnadshavarna får ta ett alltför stort ansvar för sina barns skolsituation, vilket kan innebära att barn till mindre ”röststarka” vårdnadshavare inte får det stöd de behöver.

3 | Avslutande diskussion

Huvudmannen och skolan har ett övergripande ansvar för att alla elever ska få en god utbildning, med hänsyn tagen till deras olika behov och förutsättningar.

Barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas olika förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.[26] Det handlar bland annat om vikten av att ha höga och positiva förväntningar på eleven med tilltro till elevens möjligheter att utvecklas. En lyckad skolgång har stor betydelse för elevernas framtid, såväl på ett individuellt plan som på ett samhälleligt.

Lärarens kompetens och engagemang är en av de skolrelaterade faktorer som i högst grad påverkar elevers möjlighet att lyckas i skolan. Kring detta finns en hög samstämmighet, både i svensk och i internationell forskning. Det som lyfts fram för att beteckna en framgångsrik lärare är bland annat att läraren motiverar sina elever genom att ha ändamålsenliga förväntningar på dem och samtidigt kopplar undervisningen till elevernas erfarenheter.[27]

Skolan måste kartlägga behov och förutsättningar

För att kunna ställa ändamålsenliga förväntningar och koppla undervisningen till elevernas erfarenheter krävs att skolan kartlägger elevers behov och förutsättningar. Om läraren inte vet vad eleven kan och ännu inte lärt sig, inte känner till svårigheter och styrkor, så blir det svårt att ha rätt förväntningar på eleven. I det här sammanhanget finns det också fog att hävda att god

26 Skollagen (2010:800)
27 Hattie (2009), Håkansson & Sundberg (2013).

kunskap om funktionsnedsättningen AD/HD och hur den påverkar elevernas lärande är väsentligt för att lärarna på bästa sätt ska kunna möta eleverna.

I granskningen har vi mött lärare som upplever sig behöva mer kunskap om funktionsnedsättningen för att kunna anpassa undervisningen och bemöta elever på bästa sätt. I tidigare granskningar av skolsituationen för elever med andra funktionsnedsättningar har resultaten bland annat visat att lärare har begränsade kunskaper om hur elevernas olika förutsättningar påverkar deras lärande.[28] Det här stärker Skolinspektionens uppfattning att rektor och huvudman måste ta ett tydligare ansvar för att lärare ska få den kompetensutveckling de behöver och möjlighet till samverkan.

Tid för läraren att lära känna den enskilde eleven

Det är också viktigt att läraren får tid att lära känna sina elever för att se dem som enskilda individer som lär sig på olika sätt. Samtidigt som kunskap om funktionsnedsättningen är viktig, måste man komma ihåg att elever med funktionsnedsättningen AD/HD långt ifrån är en homogen grupp. Även om en del svårigheter är gemensamma så kan de ta sig olika uttryck och påverka individerna på olika sätt.[29]

”... viktigt att läraren får tid att lära känna sina elever ...”

Flera av eleverna som Skolinspektionen har följt upplever att de gång på gång misslyckas. För dessa elever är risken stor att de till slut tappar tron på sig själva. I granskningen har vi mött elever som oroar sig för framtiden; de funderar på om de kommer att klara av gymnasiet, om de någonsin kommer att få ett arbete och så vidare. Några av eleverna ser inte någon större mening med att försöka göra sitt bästa i skolan, och tycker inte heller att de lär sig något i skolan. Utan kunskap om vilka svårigheter funktionsnedsättningen AD/HD kan innebära och vilka uttryck svårigheterna kan ta finns en risk att elever med denna funktionsnedsättning inte blir bemötta på ett sätt som gynnar deras utveckling[30]. Sammantaget har vi sett att alla elever i granskningen inte har en skolsituation som ger dem förutsättningar att lyckas.

Viktigt att också belysa faktorer på grupp- och organisationsnivå

Skolan är en sammansatt organisation med olika kompetenser utöver lärarens. För att elever med funktionsnedsättningen AD/HD ska ha möjlighet att lyckas måste deras behov och förutsättningar, deras styrkor och svårigheter, tydliggöras. Granskningen har visat att de kartläggningar och utredningar som genomförs i huvudsak fokuserar på individrelaterade faktorer och inte belyser hur faktorer på grupp- och organisationsnivå påverkar elevernas lärande. Det är viktigt att skolan kartlägger hur omgivande faktorer samspelar och på olika sätt kan påverka elevernas styrkor och svårigheter. Omgivande faktorer kan exempelvis vara elevgruppernas sammansättning, undervisningens genomförande och lärarnas kunskap och förhållningssätt. En kartläggning som täcker in dessa aspekter är nödvändig som utgångspunkt för att kunna utforma relevanta insatser som kan möta elevernas behov och

28 Skolinspektionen (2009, 2010, 2011, 2012)
29 Kutcher, M.L (2010)
30 Karlberg, M

förutsättningar. Huvudmannen och skolan måste se till att elever får det stöd som kartläggningen visar att de har behov av. Skolinspektionen vill betona vikten av att skolorna i större utsträckning har tillgång till och använder specialpedagogisk kompetens som tillsammans med lärarnas ämneskunskaper kan komma fram till de anpassningar som bäst gynnar elevens lärande.

Viktigt få känna att man lyckas

Förutom att alla elever i grundskolan, vid behov, har rätt till extra anpassningar eller särskilt stöd, ska alla elever ges möjlighet att utvecklas så långt som möjligt genom ledning, stimulans och lämpliga utmaningar. Det är oerhört viktigt för en ung människas självkänsla att få känna att man lyckas. Rektor och lärare måste hitta sätt att lyfta alla elevers individuella styrkor. Det är extra viktigt för elever med en funktionsnedsättning att få chans att utveckla sina styrkor.

Russel Barkley hävdar att det är fel att lägga skulden på ett barn med funktionsnedsättningen AD/HD som inte kan planera och organisera sin skoldag. Det är som att ställa ett blint barn till svars för att han eller hon inte kan se. En ung människa som blir beskylld och kanske bestraffad för att vara lat och slarvig när han eller hon faktiskt gör sitt bästa men inte har förmågan, riskerar att börja anklaga sig själv. Känslan av att inte räcka till och känslan av att hela tiden underprestera kan bli så stor hos ungdomarna att de riskerar att hamna i depression.[31]

”... skolan ska låta eleven och vårdnadshavarna vara reellt delaktiga ...”

Skolverkets studier kring elever med olika neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, exempelvis AD/HD, visar att mer än hälften av ungdomarna inte når målen i årskurs nio.[32] Konsekvenserna av detta kan bli att ungdomarna inte alls påbörjar eller avbryter redan påbörjade gymnasiestudier, vilket anses vara en hög riskfaktor för unga att hamna i utanförskap. Unga som saknar gymnasieutbildning är kraftigt överrepresenterade bland arbetslösa, försörjningsstödsberoende och förtidspensionerade.[33]

Delaktighet för elever och vårdnadshavare

Skolinspektionen vill också framhålla att skolan ska låta eleven och vårdnadshavarna vara reellt delaktiga i elevens skolgång så att deras erfarenheter och kunskaper tas tillvara i skolans arbete med att ge eleven en utbildning av god kvalitet och möjlighet att nå de nationella målen. Granskningen har visat att många vårdnadshavare upplever att de måste kämpa hårt för att deras barn ska få de anpassningar de behöver, och att omprövningar av insatser inte sker förrän de trycker på. Om skolan väntar med att agera tills vårdnadshavarna reagerar kommer elever med vårdnadshavare som inte har möjlighet eller kunskap att bevaka sitt barns rättigheter att få sämre möjligheter att lyckas i skolan. Många vårdnadshavare upplever att det läggs ett alltför stort ansvar på deras axlar.

31 Barkley, R.A (2000)
32 Skolverket (2001, 2009 a.)
33 Olofsson J, Lundahl, L mfl (2012)

Huvudmannens ansvar

Ytterst är det huvudmannens ansvar att se till att elevernas skolsituation följs upp och att skolan vidtar de anpassningar och insatser som behövs för att alla elever ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. För att nå dit behöver fokus skifta från den enskilde elevens svårigheter till rektorns och huvudmannens förmåga att erbjuda en skola som passar alla elever.

4 | Syfte och frågeställningar

Skolinspektionen har funnit det angeläget att synliggöra hur skolsituationen för elever med diagnosen AD/HD fungerar. Tidigare granskningar och undersökningar genomförda av Skolinspektionen och andra skolmyndigheter indikerar att det finns en del att utveckla vad gäller utformning och organisering av utbildning för elever med olika typer av funktionsnedsättningar samt även vad gäller tillgången till stöd och anpassningar för dessa elevgrupper. Av den anledning har frågor som rör kartläggning av behov och anpassning av undervisning prioriterats i denna granskning.

Granskningens syfte har formulerats på följande vis:

Syftet är att granska om skolan gör kartläggningar och analyser för elever med diagnosen AD/HD för att kunna anpassa undervisning och studiemiljö efter varje elevs förutsättningar och behov samt om skolan genomför dessa anpassningar. Granskningen ska också identifiera utvecklingsområden och framgångsrika exempel på utformning och genomförandet av utbildningen.

Granskningens frågeställningar med underfrågor har varit följande:

- Gör skolan en kartläggning och analys av de förutsättningar och behov som den enskilde eleven med diagnosen AD/HD har, så att utbildningen kan anpassas på bästa sätt därefter?
  - Kartlägger och analyserar skolan de individuella behov och förutsättningar för lärandet som eleven med diagnosen AD/HD har?
  - Tar skolan hänsyn till tidigare pedagogiska utredningar, erfarenheter och åtgärder vid planering av elevens nuvarande skolsituation?

  - Genomför skolan en kontinuerlig utvärdering och uppföljning av vidtagna åtgärder för eleven med diagnosen AD/HD?
- Är undervisningen anpassad efter hur den enskilde eleven med diagnosen AD/HD lär sig?
  - Anpassas undervisningen med utgångspunkt från de behov och förutsättningar som eleven med diagnosen AD/HD har?
  - Visar läraren höga förväntningar på förmågan hos eleven med diagnosen AD/HD?
- Är skolmiljön i lektionssalar och i övrig skolmiljö anpassad så att skolsituationen i övrigt präglas av trygghet och studiero för den enskilde eleven med diagnosen AD/HD?
  - Anpassas undervisningen för att främja trygghet och studiero för den enskilde eleven med diagnosen AD/HD?
  - Görs anpassningar i skolmiljön för att främja trygghet och studiero utifrån de individuella behov som eleven med diagnosen AD/HD har?

5 | Metod och genomförande

En utgångspunkt för denna granskning har varit en önskan att tydliggöra de enskilda elevernas situation. Granskningen har därför haft ett elevnära perspektiv där fokus har varit att följa eleverna i deras skolvardag. Detta har skett genom observationer under tre skoldagar, av både lektioner och raster. Observationerna har kompletterats med intervjuer med eleverna och med personer som utgör, påverkar och känner till elevernas skolsituation.

Totalt i granskningen har 21 elever och deras vårdnadshavare deltagit, av 24 tillfrågade. Eleverna har gått i årskurs 7 och 8 på åtta skolor i fem olika kommuner. Samtliga elever i granskningen har diagnosen AD/HD.

För att minimera risken för att de elever och vårdnadshavare som deltar i granskningen ska kunna spåras, har ett antal åtgärder vidtagits. Vid urvalet av deltagande kommuner var en vägledande princip att antalet verksamheter som helhet inte skulle vara för begränsat. De skolor som sedan blivit aktuella har fått fingerade namn och verksamhetsrapporterna har skrivits på ett sådant sätt att enskilda elever inte ska kunna urskiljas. De elevberättelser och exempel som återges i den här rapporten är sammansatta utifrån fler elevers erfarenheter av sin skolsituation och elevernas namn är fingerade. Fler elever kan således känna igen sig i samma exempel.

Elever och vårdnadshavare har tillfrågats om de är intresserade av att delta i granskningen och vårdnadshavarna har sedan fått ge ett skriftligt samtycke. Information har också utgått om att det när som helst under processen är möjligt att avbryta sitt deltagande.

Efter att myndighetens ledning fastställt granskningens syfte och frågeställningar har projektledningen i samråd med projektmedarbetarna utarbetat ett bedömningsunderlag med utgångspunkt i styrdokument, tidigare utredningar och forskning. Verktyg i form av exempelvis intervjuguider och observationsscheman för att samla in, dokumentera och analysera data har också tagits fram. Referenspersoner från Skolverket, Specialpedagogiska skol-

myndigheten och Umeå universitet har bidragit med synpunkter vid framtagande av dessa verktyg och underlag. Projektet har även löpande kommunicerats med företrädare för intresseorganisationen Attention. För att kvalitetssäkra projektets verktyg genomfördes en pilotstudie.

Inför besöken i de olika verksamheterna har dokumentstudier genomförts. Den dokumentation som hämtats in från skolorna är de utredningar och kartläggningar avseende aktuella elever som skolan har genomfört samt åtgärdsprogram, dokumentation från elevhälsoträffar och uppföljningar rörande eleverna. Dokumentanalysen har genomförts för att granska vad som ligger till grund för verksamheternas åtgärder och insatser för de elever som ingår i granskningen. Dokumentstudierna har också fungerat som ett underlag för observationer och intervjuer.

Under besöken i verksamheterna har observationer genomförts både i klassrumssituationer och under raster. Observationerna har genomförts för att ta reda på i vilken mån undervisningen och skolmiljön anpassas utifrån behovet hos den enskilde eleven.

Intervjuer har genomförts med elever och med vårdnadshavare, med lärare, rektor, elevhälsa och med representant för huvudmannen. Intervjuer har genomförts för att fördjupa och förtydliga den information som dokumentstudier och observationer gett samt för att inhämta ytterligare information.

Skolinspektionen har, efter att ha granskat verksamheterna, identifierat ett antal utvecklingsområden som lyfts i beslut riktat till respektive huvudman.

6 | Referenser

Barkley, R.A. (1997)	ADHD and the nature of self-control. New York: Guilford Press.
Barkley, R.A. (2000)	Taking Charge of AD/HD: The Complete, Authoritative Guide for Parents. New York: Guilford Press.
Hattie, John. (2009)	Visible learning. A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement. Routledge.
Håkansson, Jan & Sundberg, Daniel. (2013)	Utmärkt undervisning. Framgångsfaktorer i svensk och internationell belysning. Natur & Kultur.
Kutscher, M.L. (2010)	AD/HD att leva utan bromsar. Natur & Kultur, Stockholm.
Myndigheten för skolutveckling (2005)	Elever som behöver stöd men får för lite. Stockholm: Liber distribution.
Olofsson, J, Lundahl, L mfl (2012)	Ungas övergångar mellan skola och arbete. Förutsättningar, strategier och åtgärder. Umeå: Institutionen för tillämpad utbildningsvetenskap, Umeå universitet.
Riksförbundet Attention. (2011)	"Allt är en kamp" – en undersökning av skolsituationen för elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.
Ronhovde, Iglum. (2006)	Om de bara kunde skärpa sig
Skolinspektionen (2009)	Skolsituationen för elever med funktionsnedsättning i grundskolan. Rapport 2009:6.
Skolinspektionen (2010)	Skolsituationen för elever med funktionsnedsättning i gymnasieskolan. Rapport 2010:4.
Skolinspektionen (2011)	Läs- och skrivsvårigheter/dyslexi i skolan. Rapport 2011:8.
Skolinspektionen (2011a)	Olika elever – samma undervisning 2010.

Skolinspektionen (2012)	Inte enligt mallen. Om skolsituationen för elever i grundskolan med diagnos inom autismspektrumtillstånd. Rapport 2012:11.
Skolinspektionen (2012a)	En skola med tilltro lyfter alla elever 2011.
Skolverket (2001)	Tre magiska G:n. Skolans insatser för elever med funktionshinder.
Skolverket (2006)	På andras villkor. Skolans möte med elever med funktionshinder. Kalmar: Fritzes.
Skolverket (2009)	Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer. Sammanfattande analys. Stockholm: Fritzes.
Skolverket (2009a)	Skolan och Asperger syndrom.
Socialstyrelsen (2002)	AD/HD hos barn och vuxna.
Socialstyrelsen (2010)	Barn som utmanar. Barn med AD/HD och andra beteendeproblem.
Velasquez (2012)	AD/HD i skolans praktik. En studie om normativitet och motstånd i en särskild undervisningsgrupp. Uppsala studies in education no 130.

Regelbunden tillsyn av alla skolor
Skolinspektionen granskar skolverksamhet, förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet. Utgångspunkten är de lagar och regler som finns för verksamheten.

Kvalitetsgranskning inom avgränsade områden
Skolinspektionen granskar kvaliteten i skolor och andra verksamheter inom avgränsade områden. Granskningen ska leda till utveckling.

Anmälningar som gäller förhållandet för enskilda elever
Elever, föräldrar och andra kan anmäla missförhållanden i en skola till Skolinspektionen, till exempel kränkande behandling eller uteblivet stöd till en elev

Fristående skolor – kontroll av grundläggande förutsättningar
Skolinspektionenbedömer ansökningar om att starta fristående skolor. Bedömningen innebär en grundläggande genomgång av skolans förutsättningar inför start.

www.skolinspektionen.se

Skolinspektionen